

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра надійності техніки

„ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету
конструювання та дизайну
_____ (Зіновій РУЖИЛО)
_____ 2024 р.

„СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри
надійності техніки
протокол № 10 від 15.05.2024 р.
Завідувач кафедри
_____ (Андрій НОВИЦЬКИЙ)

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОП «Галузеве машинобудування»
_____ (Володимир БУЛГАКОВ)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання

Спеціальність	133 – Галузеве машинобудування
Освітня програма	Галузеве машинобудування
Факультет	Конструювання та дизайну
Розробники	Ю. І. Ревенко доц., к.т.н.

Київ 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітньо-кваліфікаційний рівень	<i>Бакалавр</i>	
Спеціальність	<i>133 - Галузеве машинобудування</i>	
Освітня програма	<i>Галузеве машинобудування</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	4	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	<i>курсова робота (4 семестр)</i>	
Форма контролю	<i>залік (4 семестр), екзамен(5 семестр)</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	2, 3	2, 3
Семестр	4, 5	
Лекційні заняття	<i>30+30 год.</i>	<i>6 год.</i>
Практичні, семінарські заняття	-	-
Лабораторні заняття	<i>15+15 год.</i>	<i>10 год.</i>
Самостійна робота	<i>30 год.</i>	<i>104 год.</i>
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	<i>4 год.</i>	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна „Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання” є теоретичною основою при забезпеченні якості проектування, виробництва, експлуатації і ремонту сільськогосподарської техніки, що комплексно вивчає положення та вимоги стандартизації, принципи взаємозамінності і єдності метрологічного забезпечення для контролю встановлених технічних вимог.

Мета дисципліни – здобуття майбутніми фахівцями теоретичних і практичних навичок використання та дотримання вимог комплексних систем загальнотехнічних стандартів, виконання розрахунків по обґрунтуванню допусків розмірів і призначенню посадок, метрологічного забезпечення на різних рівнях виробництва.

Завдання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- знати основні положення, поняття і визначення в галузі стандартизації, її роль в підвищенні якості сільськогосподарської техніки, а також стандарти єдиної системи допусків і посадок, державної системи вимірювань;
- володіти основними питаннями теорії взаємозамінності та методиками розрахунку допусків і вибору стандартних посадок для типових з'єднань деталей машин; методиками розрахунку розмірних ланцюгів;
- знати теоретичні основи забезпечення точності обробки деталей машин при виготовленні та відновленні;
- володіти методикою призначення засобів вимірювання; знати будову засобів вимірювання, налаштування та правила використання і експлуатації;
- уміти практично нормувати точність геометричних параметрів деталей, з'єднань, складальних одиниць;
- здійснювати точні розрахунки геометричних параметрів, розмірних ланцюгів з використанням комп'ютерних програм;
- позначати норми точності на робочих і складальних кресленнях;
- призначати вимірювальні засоби і користуватися ними;
- застосовувати елементи системи управління якістю продукції на всіх етапах її життєвого циклу.

Набуття компетентностей:

- інтегральна компетентність (ІК):

Здатність особи розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

- загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК6. Здатність проведення досліджень на певному рівні.

ЗК7. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК11. Здатність працювати в команді.

- фахові компетентності (ФК):

ФК2. Здатність застосовувати фундаментальні наукові факти, концепції, теорії, принципи для розв'язування професійних задач і практичних проблем галузевого машинобудування.

ФК4. Здатність втілювати інженерні розробки у галузевому машинобудуванні з урахуванням технічних, організаційних, правових, економічних та екологічних аспектів за усім життєвим циклом машини: від проектування, конструювання, експлуатації, підтримання працездатності, діагностики та утилізації.

ФК6. Здатність оцінювати техніко-економічну ефективність типових систем та їхніх складників на основі застосовування аналітичних методів, аналізу аналогів та використання доступних даних.

ФК8. Здатність реалізовувати творчий та інноваційний потенціал у проектних розробках в сфері галузевого машинобудування.

Програмні результати навчання (ПРН):

РН3. Знати і розуміти системи автоматичного керування об'єктами та процесами галузевого машинобудування, мати навички їх практичного використання.

РН4. Здійснювати інженерні розрахунки для вирішення складних задач і практичних проблем у галузевому машинобудуванні.

РН5. Аналізувати інженерні об'єкти, процеси та методи.

РН6. Відшукувати потрібну наукову і технічну інформацію в доступних джерелах, зокрема, іноземною мовою, аналізувати і оцінювати її.

РН7. Готувати виробництво та експлуатувати вироби, застосовуючи автоматичні системи підтримування життєвого циклу.

РН9. Обирати і застосовувати потрібне обладнання, інструменти та методи.

РН12. Застосовувати засоби технічного контролю для оцінювання параметрів об'єктів і процесів у галузевому машинобудуванні.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

– денної (заочної) форми навчання;

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Взаємозамінність гладких циліндричних з'єднань														
Тема 1. Вступ до навчальної дисципліни. Загальні принципи взаємозамінності	1	2	2											2
Тема 2. Основні поняття про допуски і посадки	2	6	2		2		2		2					2
Тема 3. Точність деталей машин при виготовленні.	3	2	2				1							2
Тема 4. Допуски форми і розташування поверхонь	4	6	2		2		1							2
Тема 5. Хвилястість та щорсткість поверхонь	5	3	2				1							2
Тема 6. Принципи побудови єдиної системи допусків і посадок (ЄСДП)	6	6	2		2		1							2
	7	4	2				1		2					2
Тема 7. Загальні принципи розрахунку і вибору посадок	8	6	2		2		2							2
Тема 8. Допуски і посадки підшипників кочення	9	3	2				1		2					2
Разом за змістовим модулем 1		38	18		8		10	24	6					18
Змістовий модуль 2. Допуски і посадки в типових з'єднаннях														
Тема 9. Селективне складання	10	5	2		2		1		2					2
Тема 10. Нормування точності розмірів, що входять в розмірні ланцюги	11	4	2				2							2
Тема 11. Допуски на кутові розміри	12	5	2		2		1							2
Тема 12. Допуски в шпонкових та шліцьових з'єднаннях	13	3	2				1							2
Тема 13. Взаємозамінність нарізних з'єднань	14	5	2		2		1							2
Тема 14. Взаємозамінність зубчастих і чер'ячних передавачів	15	4	2				2							2
Разом за змістовим модулем 2		26	12		6		8	14	2					12

Змістовий модуль 3. Технічні вимірювання												
Тема 15. Основи технічних вимірювань	16	5	2		2		1		2			2
	17	3	2				1			2		2
Тема 16. Міри. Калібри	18	5	2		2		1			2		2
Тема 17. Універсальні засоби вимірювання	19	3	2				1			2		2
	20	4	2		2					2		2
Тема 18. Спеціальні засоби вимірювання	21	3	2				1					2
	22	5	2		2		1					2
Разом за змістовим модулем 3		28	14		8		6	24	2		8	14
Змістовий модуль 4. Технічні вимірювання												
Тема 19. Національна система стандартизації	23	3	2				1					2
	24	4	2		2							2
Тема 20. Методологічні основи стандартизації	25	3	2				1					2
	26	4	2		2							2
Тема 21. Стандартизація і якість продукції	27	3	2				2					2
	28	4	2		2		1					2
Тема 22. Техніко-економічна ефективність стандартизації	29	3	2				1					2
	30	4	2		2							2
Разом за змістовим модулем 4		28	16		8		6					16
Усього годин		120	60		30		30		10		8	

4. Теми лабораторних занять

Назва теми		Кільк. год.
1		2
<i>4 семестр</i>		
1.	Геометрична взаємозамінність. Терміни та визначення	2
2.	Принципи побудови та правила користування єдиною системою допусків і посадок	2
3.	Калібри, методика розрахунку виконавчих розмірів	2
4.	Розрахунок та призначення посадок різного характеру	2
5.	Розрахунок і вибір посадок для з'єднань кілець вальниць кочення	2
6.	Селективне складання. Розмірні ланцюги	2
7.	Рекомендовані поля допусків в шпонкових з'єднаннях	1
8.	Рекомендовані поля допусків в шліцьових з'єднаннях	2
<i>Всього годин</i>		15

1		2
5 семестр		
1.	Міри. Штангенінструменти	2
2.	Метрологічні правила використання мікрометричних інструментів	2
3.	Індикаторні вимірювальні засоби, методи їх використання	2
4.	Вимірювання та визначення відхилів форми поверхонь автомобільних і тракторних гільз	2
5.	Вимірювання та визначення відхилів форми поверхонь автомобільних та тракторних поршнів	2
6.	Вимірювання основних геометричних параметрів колінчастих валів	2
7.	Вимірювання елементів нарізі на інструментальному мікроскопі	2
8.	Вимірювання довжини спільної нормалі циліндричного зубчастого колеса	1
<i>Всього годин</i>		15

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Побудова схем розташування полів допусків	4
2.	Правила користування робочими таблицями значень граничних відхилів ЄСДП	2
3.	Розрахунок та призначення посадок гарантованого зазору	4
4.	Розрахунок та призначення посадок гарантованого натягу	4
5.	Особливості вибору та призначення посадок перехідного характеру	4
6.	Конструктивно – метрологічна характеристика штангенінструментів	2
7.	Конструктивно – метрологічна характеристика мікрометричних інструментів	4
8.	Конструктивно – метрологічна характеристика індикаторних інструментів та приладів	2
9.	Методи, способи та засоби контролю відхилів форми та розташування	2
10.	Метрологічні рекомендації по вибору та призначенню засобів вимірювання	2
Разом		30

6. Засоби діагностики результатів навчання:

- екзамен;
- залік;
- модульні тести;
- самостійні роботи;
- розрахунково-графічна робота;
- захист лабораторних робіт.

7. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані);
- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота;
- інші види.

8. Методи оцінювання:

- екзамен;
- залік;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування;
- захист самостійних робіт;
- презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види.

9. Розподіл балів, які отримують студенти.

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію чинної редакції)

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$.

10. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБІП України eLern);
- конспект лекцій та їх презентацій;
- підручники, навчальні посібники;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни.

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Дудніков А.А. Основи стандартизації, допуски, посадки і технічні вимірювання: Підручник / А.А. Дудніков. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 352 с.
2. Сірий І.С. Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання: Підручник / І.С. Сірий. – К.: Аграрна освіта, 2009. – 353 с.
3. Іванов Г.О. Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання: Підручник / Г.О. Іванов, В.С. Шебанін, Д.В. Бабенко та ін. – К.: Аграрна освіта, 2010. – 577 с.
4. Когут М.С. Основи взаємозамінності, стандартизації, сертифікації, акредитації та технічні вимірювання: Підручник / М.С. Когут, Н.М. Лебідь, О.В. Білоус та ін. – Львів: «Світ», 2010. – 528 с.
5. Бичківський Р.В. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація: Підручник / Р.В. Бичківський, П.Г. Столярчук, П.Р. Гамула. – Львів, «Львівська політехніка», 2002. – 560 с.
6. Кирилюк Ю.Є. Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання: Підручник / Ю.Є. Кирилюк, Г.К. Якимчук, Ю.М. Бугай. – К.: «Основа», 2003. – 212 с.
7. Тищенко Л.М. Якість деталей машин: Навч. Посібник / Л.М. Тищенко, І.Г. Гончаренко, Г.О. Іванов та ін. – Харків: ФОП Родак Л.П., 2008. – 171 с.
8. Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання [підр. для студ. вищ. навч. закл.] / Іванов Г.О., Шебанін В.С., Бабенко Д.В. та ін.; за ред. Іванова Г.О., Шебаніна В.С. – [2-е вид., перероб. і доповн.]. - К: Видавництво „Аграрна освіта”. – 2010. - 577 с., іл.
9. Дипломне та курсове проектування. Д.Г. Войтюк, О.В. Дацишин, В.С. Колісник та ін. За ред. О.В. Дацишина – К.: Урожай, 1996. – 192 с.

10. Саранча Г.А. Метрологія і стандартизація: Підручник-К.: Либідь, 1997.- 191с.
11. Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання (2-е видання доповнене і перероблене): Підручник/за ред. Сірого І.С.- К.:Аграрна освіта, 2009.- 353с.
12. Сірий І.С., Колісник В.С. Взаємозамінність, стандартизація і технічні вимірювання. – К.: Урожай, 1995. – 264 с.
13. Практикум з дисципліни „Взаємозамінність, стандартизація та технічні вимірювання”. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів освіти/ Іванов Г.О., Шибанін В.С., Бабенко Д.В. та ін; за ред. Іванова Г.О., Шибаніна В.С. – К: Видавництво „Аграрна освіта”. – 2008. -648 с., іл.
14. ДСТУ 2500-94. Основні норми взаємозамінності. Єдина система допусків та посадок. Терміни та визначення. Позначення і загальні норми.
15. ДСТУ 1.5:2003 Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів
16. ДСТУ ГОСТ 166:2009 Штангенциркулі. Технічні умови (ГОСТ 166-89 (ISO 3599-76), IDT)